

Públic

ELS ENORMES COSTOS DE LA DESMEMÒRIA

HISTÒRICA

Vicenç Navarro

Catedràtic Emèrit de Ciències Polítiques i Polítiques Públiques

Universitat Pompeu Fabra

5 de novembre del 2019

El discurs que el president del govern espanyol, Pedro Sánchez, va fer arran de l'exhumació del dictador Franco del monument del Valle de los Caídos reflecteix l'enorme actitud acrítica (amb vocació esbiaixadora i, en ocasions, ocultadora) que l'establishment politicomediàtic espanyol ha mostrat durant tot el període democràtic per definir el sistema de govern que existeix al país. Des del període de la Transició (presentada com a modèlica) de la dictadura a la democràcia fins a la retirada de la tomba del dictador del seu mausoleu (acte considerat com el final de la Guerra Civil), **aquest establishment ha presentat la democràcia espanyola com a un règim exemplar, homologable a qualsevol altra democràcia europea.** En realitat,

el mateix Pedro Sánchez va arribar a definir el **sistema democràtic espanyol com un dels millors que existeixen avui al món.**

Aquestes hipèrboles expressen un desconeixement aclaparador del que ha estat passant en aquest país durant el seu període democràtic, o un cert cinisme utilitzat sovint en períodes electorals per persones que confonen "patriotisme" amb l'expressió d'un orgull de pertinença a un sistema polític que perpetua una enorme injustícia, i el defineix com allò oposat al que és a fi d'ocultar la denunciabile realitat en què vivim. **Tota l'evidència que existeix (però no sempre donada a conèixer) mostra que ni la Guerra Civil va ser un conflicte entre les dues meitats d'Espanya (les famoses dues Espanyes), ni la Transició va ser modèlica, ni l'exhumació de les restes del dictador implica el final del franquisme a les institucions de l'Estat espanyol ni a la societat on vivim.** La millor prova d'això últim és que un article com el que signo no es publicaria a cap dels principals mitjans de comunicació –premsa i televisió– d'aquest país, i el rebutjarien per "extremista". I això tot i que l'evidència de la certesa del que estic dient és aclaparadora i ben coneguda a molts països on vaig viure durant el meu llarg exili (Suècia, el Regne Unit i els EUA). **És més, la meva avançada edat, i el fet que provinc d'una família republicana, represaliada pel règim conegut a Espanya com a franquista (però conegut internacionalment com a feixista), fa que sàpiga de què parlo,**

ja que vaig conèixer de primera mà la realitat que descriu (veure *Una breu història personal de Catalunya i Espanya: entrevista a Vicenç Navarro de l'Elvira de Miguel*, 2017).

Primera falsedat: la mal anomenada Guerra Civil no va ser una guerra fratricida entre espanyols

En primer lloc, la Guerra Civil va ser l'intent d'interrompre, per part de les oligarquies del país, un procés transformador de les estructures econòmiques, polítiques i culturals d'Espanya portat a terme per un govern progressista, democràticament escollit durant la II República. Aquest intent va tenir èxit perquè el cop militar feixista va tenir el suport massiu de les forces militars de l'Estat nazi (liderat per Hitler) i del règim feixista italià (liderat per Mussolini). La resistència enfront del cop militar (cop que els seus promotors havien calculat que s'hauria imposat en qüestió de setmanes) per part de les classes populars va durar tres anys, tot i que l'ajuda militar a la República va ser molt limitada, proveïda només per la Unió Soviètica i Mèxic. **Va ser, com bé va indicar l'ambaixador dels EUA a Espanya aleshores, una minoria que comptava amb el suport de l'Exèrcit, de l'Església i dels poders oligàrquics que dominaven la vida econòmica del país, en contra de la gran majoria de la població. En realitat, l'enorme crueltat dels colpistes (que es van autodefinir com als "nacionals") mostrada tant en l'execució del cop militar com en el període de la**

dictadura que el va seguir era resultat del fet que eren conscients que tenien la majoria de la població en contra. El dictador va ser molt explícit en l'objectiu de la brutal repressió, i va instruir que s'eliminés tothom que no pensés com ell, fet que va donar lloc, com a conseqüència, **a allò que Paul Preston ha definit com a genocidi. Segons el professor Malefakis, de la Universitat de Columbia (Nova York), el major expert en feixisme europeu, "per cada assassinat polític que va cometre el règim de Mussolini, el de Franco en va cometre 10.000".**

La segona falsedat: la Transició no fou modèlica

La segona hipèrbole de l'establishment politicomediàtic espanyol va ser **definir la Transició com a modèlica** (un dels promotors de la qual, Santos Juliá, d'*El País*, va morir fa només uns dies, i va rebre un gran homenatge pels seus serveis a la democràcia espanyola), **quan va ser enormement immodèlica, ja que els franquistes controlaven els aparells de l'Estat (així com la majoria de mitjans d'informació), mentre que les forces democràtiques (liderades per les esquerres) estaven a la presó, a l'exili o en la clandestinitat.** És cert que van ser les classes populars (i molt en especial les classes treballadores) les que, amb les seves vagues polítiques i mobilitzacions, van forçar un canvi (Espanya va tenir el major número de vagues polítiques a Europa des del 1974 fins al 1978,

en termes proporcionals). **Però en les taules de negociació i pacte, les ultradretes dominaven tots els ressorts del poder. I com a conseqüència, la democràcia que en va resultar va ser molt limitada, i va donar lloc a un Estat del Benestar molt insuficient. Hi ha una dada que ho resumeix tot. Fins i tot avui, Espanya és un dels països de la UE-15 que té més policies per cada 100.000 habitants, i alhora, menys adults treballant als serveis públics de l'Estat del Benestar (com ara sanitat, educació, serveis socials, habitatge i un llarg etcètera). Vegin les dades** (al meu llibre *Bienestar insuficiente, democracia incompleta. Sobre lo que no se habla en nuestro país*. Editorial Anagrama, 2002) **i ho veuran.** L'escassetat de drets polítics, laborals i socials en un país sempre va acompanyada d'un gran desenvolupament de l'aparell repressiu de l'Estat. I Espanya n'és un clar exemple.

Conseqüències de l'oblit històric: la persistència de la cultura franquista

L'efecte de tot això és que la cultura franquista continua molt estesa. **Gairebé el 80% de la població que vota el partit de les dretes espanyolistes, el PP** (partit hereu d'Alianza Popular, fundat per cinc ministres del govern dictatorial), **per exemple, estava en contra de l'exhumació del dictador.** Aquest partit està clarament imbuït de la cultura franquista i ha estat un dels dos partits que han configurat la vida política del país. **I l'Església Catòlica, que va ser,**

juntament amb el partit feixista, la Falange, l'eix ideològic del règim dictatorial, continua tenint un protagonisme i suport estatal inaudits en qualsevol altre país democràtic de la Unió Europea. I a través del sistema escolar concertat, l'Església continua tenint un gran suport financer de l'Estat, i educa a través de tal sistema el sector de la població (al voltant del 30% dels joves i infants) provinent de les classes més benestants, amb més recursos que les classes populars, educades en el sistema públic. I des del món universitari al món mediàtic, els fills i néts dels vencedors de la mal anomenada Guerra Civil són la gran majoria dels que dirigeixen aquestes institucions. Mirin les dades i ho veuran.

La desmemòria de la memòria històrica

Un altre dels indicadors de les grans deficiències i carències de la democràcia existent és que **les lleis i sentències del règim dictatorial continuen vigents. En aquest sentit, cal subratllar que l'aplaudiment al president Zapatero, fet recentment per diversos comentaristes a l'aprovar aquest la Llei de Memòria Històrica, ignora l'enorme timidesa de les seves reformes, ja que aquesta llei es va negar a derogar les sentències i condemnes del règim feixista que va afectar, entre milers de persones, familiars meus.** Tal com va indicar en el seu dia el

magistrat emèrit Martín Pallín, *"la Llei de Memòria Històrica va deixar sense alterar aquelles condemnes"*. En realitat, **aquesta llei no va incloure la proposta feta pel diputat Llamazares, d'Izquierda Unida, perquè declaressin nul·les les sentències i condemnes emeses pels consells de guerra i pels tribunals de Franco, que havien violat els seus drets fonamentals. Els diputats del PSOE, liderats pel president Zapatero, van respondre que "el govern no té intenció d'anul·lar les sentències dels judicis sumaríssims del franquisme, ja que suposaria una ruptura de l'ordenament jurídic"**. En aquest sentit, la comparació amb el que va passar a **Alemanya i Itàlia** (a on les sentències dictades sota els règims de Mussolini i Hitler **van ser immediatament i radicalment anul·lades**) mostra l'enorme debilitat de la mal anomenada **Memòria Històrica Espanyola**; mentrestant, els desapareguts continuen desapareguts, i **Espanya és el país, després de Cambodja, que té major percentatge de desapareguts per causes polítiques al món**. En realitat, la llei 52/2007 va ser una experiència fallida. Les víctimes continuen ignorades. **En realitat, aquesta llei proposava "facilitar" la recerca de desapareguts, quan, com bé diu Juan Miguel Baquero en el seu excel·lent llibre *El país de la desmemoria*, el que calia fer era, més que facilitar, garantir que es fes, cosa que no ha passat.**

Però el que és fins i tot pitjor que la falta de sensibilitat democràtica cap a les víctimes del feixisme (que **són milions i no milers si s’hi inclou la diàspora republicana repartida pel món, inclosos, de nou, familiars meus**) és que no hi ha hagut un **intent de l’Estat, suposadament democràtic, de corregir les falsificacions de la història d’Espanya** que encara s’ensenyen a les institucions educatives al país. **La cultura dominant continua explicant la Guerra Civil com un conflicte entre dues parts iguals**, entre membres en moltes ocasions de la mateixa família, i la converteix en una lluita entre germans que **crida a ser resolta amb una reconciliació com a solució a les tensions entre els dos bàndols**. Aquesta postura –que implica una suposada neutralitat entre dos bàndols oposats– **va assolir un nivell màxim d’obscenitat** (no hi ha altra manera de dir-ho) quan el ministre de defensa del govern socialista Zapatero, José Bono, **va fer desfilar, durant el dia de la Hispanitat, lluitadors derrotats en la defensa de la II República (però vencedors en la II Guerra Mundial, que van lluitar com a part de les forces aliades contra el nazisme) juntament amb persones que van lluitar al front nazi europeu en contra de la URSS. No s’ha ensenyat a Espanya el que va ser la II República** (que continua “demonitzada” fins i tot per alguns sectors de les esquerres), una de les èpoques més creatives i innovadores, i **va convertir Espanya en un dels països més avançats d’Europa, i va aprovar legislacions –com el dret a**

l'avortament– molt abans que França, Itàlia i altres països europeus. En realitat, moltes de les seves reformes van despertar un gran interès a la resta d'Europa (la qual cosa explica que els establishments polítics d'aquests països no volguessin que els seus governs donessin suport a la II República, ja que temien que aquestes mesures els "contaminessin" i apareguessin també als seus propis països). Aquesta va ser una de les causes del fet que les democràcies europees no donessin suport militar a la II República.

Per què les enormes deficiències de la Llei de Memòria Històrica?

Les limitacions de la Llei de la Memòria Històrica són la millor prova que la democràcia continua sent molt limitada a Espanya com a conseqüència de la fortalesa de la cultura franquista al país –que encara persisteix després de 41 anys de règim democràtic–. **Aquesta fortalesa explica també el comportament diferencial de l'Estat espanyol pel què fa a la impunitat dels crims comesos pels colpistes feixistes de 1936 i de la dictadura que es va imposar, i pel què fa al menyspreu del mateix Estat cap a les seves víctimes.** Però entre elles, **les més oblidades van ser les que van morir fora d'Espanya o van estar a l'exili o empresonades a les presons o camps de concentració nazis. I, de nou, ho vaig poder seguir de prop, ja que una tia meva, republicana, que va lluitar contra el cop militar feixista a**

Espanya, va haver de deixar el país, derrotada, i un cop a França, va començar amb altres espanyols la resistència antinazi, i va ser deportada a un camp de concentració nazi. El govern francès del general De Gaulle la va condecorar i va rebre una pensió fins al dia de la seva mort. **De l'Estat espanyol,** res. I quan es demana que es reti homenatge als lluitadors del bàndol republicà, es respon que és millor no mirar al passat, o que no s'han d'obrir les ferides, i s'assumeix erròniament que estan tancades. El cinisme del poder no té límits.

En vista de tot això, **és sorprenent que algunes forces polítiques creguessin, pel que sembla, que l'Estat espanyol era un Estat democràtic (que ho és), homologable a qualsevol altre país democràtic (que no ho és).** El fet que s'escandalitzin per la duresa de la sentència del Tribunal Suprem sembla transmetre una visió ingènua i falsa que tenien del que és l'Estat espanyol. **Aquest Estat no va representar una ruptura, sinó una obertura (sens dubte molt important, però insuficient en molts aspectes) de l'Estat dictatorial anterior.** I els presos independentistes n'haurien d'haver estat plenament conscients, **ja que alguns d'ells van recórrer al mateix Tribunal Suprem, dirigit també pel mateix jutge que va dictar aquestes dures sentències, Manuel Marchena, per denunciar el moviment 15-M per haver envoltat el Parlament de Catalunya (cosa que va forçar l'aleshores**

president de la Generalitat a arribar en helicòpter) el dia en què s'havien d'aprovar els pressupostos d'austeritat, i van aconseguir que condemnessin 8 dels seus dirigents a 3 anys de presó. El Sr. Homs, coordinador de les defenses del líders independentistes, va ser instrumental per aconseguir aquesta pena.

La meva visió i experiència és que aquestes forces secessionistes estan profundament equivocades i això ha portat el país a un desastre. I el que és pitjor és que van il·lusionar tot un jovent dient-los que el canvi era possible ara i unilateralment (i en contra de la majoria de la ciutadania de Catalunya). D'aquí ve la seva enorme frustració. Aquell somni es va convertir en un malson, malson per a ells i per a tota la resta, que es podria haver evitat si s'hagués conegut la història real del país. Han fet molt mal a les classes populars de Catalunya i de la resta d'Espanya, ja que han mobilitzat de nou les dretes (que sempre han estat profundament conservadores, reaccionàries i repressives) i dificulten així el progrés democràtic, social i plurinacional d'Espanya. El fet que l'Estat espanyol sigui el primer responsable dels problemes que hi ha a Espanya, conseqüència de la persistència del franquisme en amplis sectors de l'Estat i de la població, fruit de la desmemòria històrica, no dilueix la responsabilitat de les forces

secessionistes per haver assolit la situació actual, a on el benestar i qualitat de vida de les classes populars de Catalunya i de la resta d'Espanya ha assolit un deteriorament sense precedents.